

ма взаємодії держави, науки і бізнесу; розвиток конкурентоспроможних національних регіонів і людського капіталу; оптимізація структури експорту на користь високотехнологічних товарів; привабливість інвестиційного клімату.

Список використаних джерел

1. Белов А.И. Показатели и факторы конкурентоспособности экономики / А.И. Белов. – Известия ПГПУ им. В.Г. Белинского. – 2011. – №24. – С. 204–211.
 2. Индекс глобальной конкурентоспособности 2012: Зростання продуктивності задля підтримки відновлення економіки / Хав'єр Сала-І-Мартін, Бен'ямін Більбао-Осоріо, Дженніфер Бланк, Роберто Кротті, Маргарета Дрзенік Хану І Тьєрі Гейгер, Керолайн Ко. – Всесвітній економічний форум. *WEF, Global Competitiveness Report 2012. – С.12.

3. Уніят А. Критерії та оцінка конкурентоспроможності країн на міжнародному рівні / Алла Уніят. – Галицький економічний вісник. – 2009. – №2. – С. 7–13.

4. Україна–2012 у світових індексах / Тарас Прокопишин, 4 січня 2013 р. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://news-join.ua/read/21/90/30/96/> – Назва з екрана

5. Ukraine in global ratings // [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://inve-trade.eu/ru/investments/article/information/10-investment/16-ukraine-in-global-rankings.html>

6. The Global Competitiveness Report 2012–2013: Full Data Edition is published by the World Economic Forum within the framework of The Global Benchmarking Network // [Електрон. ресурс]. Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf

Н.І. ГОРШКОВА,
 к.е.н., директор департаменту Мінекономрозвитку України,
 І.М. МОГІЛАТ,
 аспірант, НДЕІ Мінекономрозвитку України

Основний капітал як важливіший фактор економічного розвитку

У статті розглянуто роль основного капіталу як фактора економічного розвитку та джерела формування його величини.

Ключові слова: основний капітал, продуктивність, інвестиції.

В статье рассмотрены роль основного капитала как фактора экономического развития и источники формирования его величины.

Ключевые слова: основной капитал, продуктивность, инвестиции.

In the article considered role of the fixed assets as a factor of economic development and sources of forming of his size.

Постановка проблеми. Основний капітал займає важливіше місце в числі ресурсів виробництва, а від продуктивності його використання залежать результати діяльності суб'єктів економіки. Відповідно приділення суттєвої уваги сутності капіталу та джерелам його формування є завжди своєчасним і актуальним.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Сутності капіталу та окремим аспектам його ролі і використання в розвитку економіки присвячена величезна низка наукових праць. Це роботи класиків економічної теорії А. Сміта, К. Маркса та ін., а також роботи сучасних дослідників В. Геєця, О. Ємельянова, А. Ревенка, О. Вороніна та інших. Але питання продуктивності капіталу та використання можливостей його нарощування в умовах нестабільної економіки потребують подальших досліджень.

Метою статті є виявлення якісних характеристик капіталу, що впливають на його продуктивність, та розроблення пропозицій щодо нарощування його величини і якості.

Виклад основного матеріалу. Важливішим індикатором розвитку економіки, як відомо, є валовий внутрішній продукт (ВВП) як показник, що визначає ринкову вартість кінцевих результатів економічної діяльності всіх інституційних секторів в економіці за певний проміжок часу і характеризує взаємопов'язані аспекти економічного обороту – виробництво товарів та послуг, утворення доходів, їх кінцеве використання на споживання і нагромадження. Тому актуальність дослідження його динаміки є надзвичайно актуальною, особливо за джерелами його зростання.

На стадії виробництва ВВП (в основних цінах) складається з валової доданої вартості всіх видів економічної діяльності (галузей економіки, що виробляють товари та надають послуги). Валова додана вартість (ВДВ) є знову створеною вартістю у процесі виробництва об'єкта господарювання (сектору, галузі, регіону). ВДВ є балансуєчим показником рахунку виробництва, що характеризує внесок кожної галузі у вироблений валовий внутрішній продукт країни.

Якщо до валової доданої вартості додати чисті податки на продукти та імпорт, одержимо показник валового внутрішнього продукту, що є кінцевим результатом виробничої діяльності резидентних одиниць–виробників. Показник валової доданої вартості галузі (сектору, регіону країни) визначається як різниця між валовим випуском і проміжним споживанням по даному виду економічної діяльності (сектору, регіону, країні).

Результати розвитку економіки визначаються наявністю ресурсів і ефективністю їхнього використання. Головними серед ресурсів виробництва є трудові ресурси та основні засоби, а визначальним показником їхнього використання є продуктивність праці і продуктивність основного капіталу, що розраховуються як відношення результату до витрат ресурсів. З переходом України до ринкової економіки зменшилася увага до показників продуктивності, бо вважається, що ефективність функціонування економіки вимірюється валовим внутрішнім продуктом. Але маса ВВП, з одного боку, залежить від кількості працюючих, основних засобів тощо, а з іншого – від їхньої продуктивності. Тобто показник продуктивності як такий, що додатково характеризує ефективність використання ресурсів і разом з кількістю працюючих та основним капіталом визначають обсяги ВВП, а відповідно і заробітну плату та рівень життя населення, має використовуватися у процесі управління розвитком економіки.

Економічна теорія в загальному вигляді визначає продуктивність (ПП) як відношення результату (P) до витрат ресурсів (R):

$$PP = P / R \quad (1)$$

На національному рівні як результат прийнято ВВП, бо інші показники мають істотні недоліки, наприклад, випуск враховує проміжне споживання, а валова додана вартість не враховує чисті подати на продукти. До того ж ВВП обчи-

слюється Державною службою статистики не лише за рік, а й за кварталами.

Як витрати ресурсів використовуються різні показники, як натуральні, так і вартісні. В цій роботі розглядається продуктивність використання капіталу та факторів, що впливають на його формування.

Продуктивність капіталу визначається обсягами отриманого ВВП і задіяними при цьому обсягами основних засобів (табл. 1).

Графічне представлення динаміки продуктивності капіталу наведено на рис. 1. Вирівнювання даних за поліноміальним трендом показує хоча і незначне але ж все-таки падіння продуктивності капіталу. Відповідно, як науковий, так і практичний інтерес представляють його джерела формування, структура, ступінь зносу тощо.

Насамперед зацікавленість представляють фактори, що впливають на величину основного капіталу, бо результати діяльності економіки безпосередньо пов'язані з його обсягами (табл. 2). Тут звертає увагу низька питома вага валового нагромадження основного капіталу в основних засобах, до того ж в останні роки і вона зменшується.

Відомо, що динаміка інвестицій тісно пов'язана з динамікою ВВП (рис. 2). Таке співвідношення пояснюється тим, що само освоєння інвестицій є предметом діяльності будівництва як виду економічної діяльності і збільшує його продукцію,

Таблиця 1. Динаміка продуктивності капіталу

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ВВП, у факт. цінах, млрд. грн.	204,2	225,8	267,3	345,1	441,5	544,2	720,7	948,1	913,3	1082,6	1302,1	1408,9
Індекс зміни ВВП, % до попереднього періоду	109,2	105,2	109,6	112,1	102,7	107,3	107,9	102,3	85,2	104,1	105,2	100,2
Основні засоби, у факт. цінах на кінець року, млрд. грн.	915	965	1026	1141	1276	1569	2047	3150	3904	6649	7715	8455
Індекс основних засобів, % до попереднього року	102,4	101,1	103,3	104,2	103,7	104,9	106,1	105,1	102,5	102,3	102,4	103,0
Індекс продуктивності капіталу, % до попереднього року	106,6	104,1	106,1	107,6	99,0	102,3	101,7	97,3	83,0	101,9	102,1	103,5

Джерело: дані Держстату, розрахунки авторів.

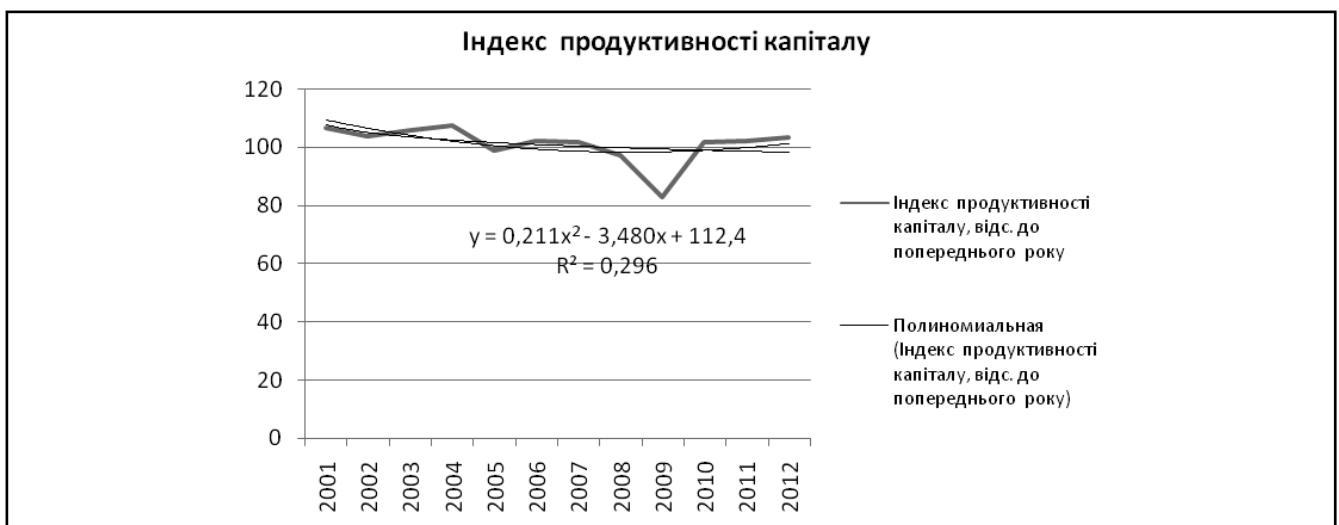

Рисунок 1. Динаміка продуктивності капіталу

Джерело: побудовано за даними табл. 1.

Таблиця 2. Фактори, що впливають на величину основного капіталу в Україні

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	23629	32573	37178	51011	75714	93096	125254	188486	233081	151777	150667	209130
Номинальний приріст інвестицій в основний капітал, млн. грн.	6076,9	8944	4605	13833	24703	17382,1	32157,9	63232	44595	-81304	-1110	58463
Індекси інвестицій в основний капітал	111,2	117,2	108,9	131,3	128,0	101,9	119,0	129,8	97,4	58,5	99,4	122,4
Валове нагромадження основного капіталу, млн. грн.	33427	40211	43289	55075	77820	96965	133874	198348	250158	167644	195927	247850
Питома вага ВНОК в основних засобах, %	4,1	4,5	4,6	5,6	7,2	8,1	9,3	10,8	8,6	4,3	2,9	3,2
Введення нових основних засобів, млн. грн.	23726,2	33255,3	35025	44165,4	61467,6	70497,4	82332,5	126291	149635	111345	122572	163052
Співвідношення валового нагромадження основного капіталу до валових заощаджень, %	79,8	77,0	69,1	74,1	70,9	85,5	105,4	111,9	126,7	86,6	99,1	116,0
Співвідношення інвестицій в основний капітал до ВНОК, %	70,7	81,0	85,9	92,6	97,3	96,0	93,6	95,0	93,2	92,3	77,0	84,4

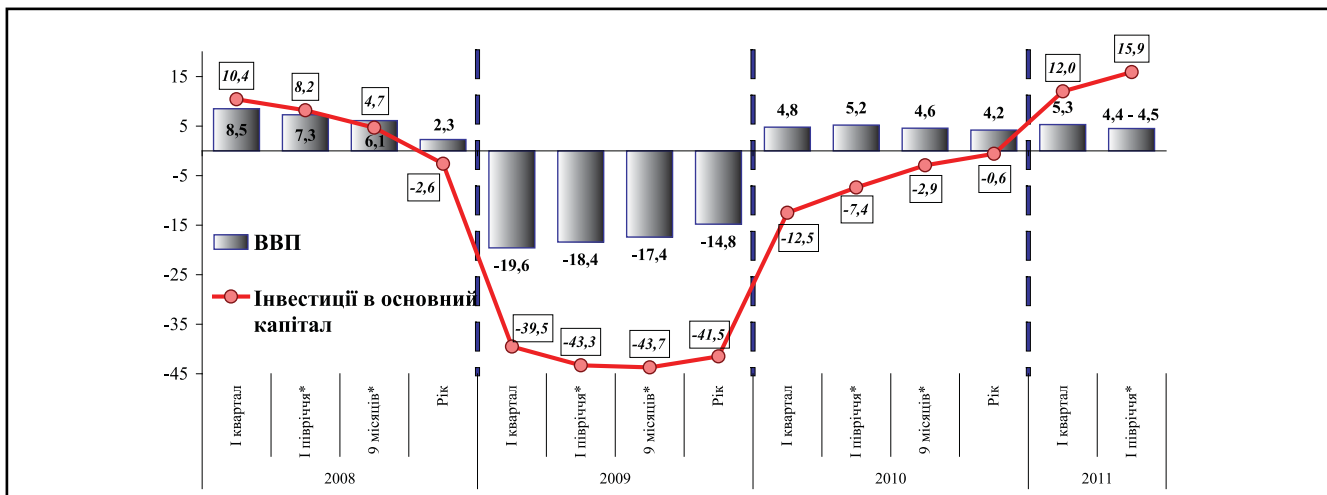

Рисунок 2. Реальний приріст/падіння ВВП та інвестицій в основний капітал, у відсотках до відповідного періоду попереднього року

* ВВП на кумулятивній основі – розрахунки Мінекономіки.

Джерело: Держстат України.

що інвестиції нарощують обсяги виробництва, яке, своєю чергою, дає можливість частину доходів спрямовувати на інвестиції і що нові інвестиції сприяють якійсь модернізації

основного капіталу, підвищенню його продуктивності і збільшенню можливостей держави для реалізації соціальних завдань.

Таблиця 3. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування, у відсотках до загального обсягу

	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Усього	100,0	100,0	100,0
Власні кошти підприємств та організацій	66,1	55,7	60,8
Залучені та запозичені кошти	17,5	14,4	19,1
кредити банків та інші позики	13,3	12,3	16,3
кошти іноземних інвесторів	4,2	2,1	2,8
Кошти державного та місцевого бюджетів	7,4	9,2	10,5
кошти державного бюджету	4,3	5,8	7,1
кошти місцевого бюджету	3,1	3,4	3,4
Кошти населення на будівництво власного житла	5,3	13,8	7,5
кошти населення на будівництво власних квартир	2,5	2,5	1,7
кошти населення на індивідуальне житлове будівництво	2,8	8,6	5,8
Інші джерела фінансування	3,7	4,5	4,3

Джерело: Держстат України.

Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування показана у табл. 3, з якої видно, що хоча вона і не є стабільною, але деякі тенденції явно проглядаються.

Основним джерелом фінансування капітальних вкладень залишаються власні кошти підприємств, тобто залучені на зовнішніх ринках ресурси спрямовувались на інші цілі (поточні, такі як погашення кредитів, закупівлі сировини та інші). Збільшити обсяги інвестування за рахунок власних коштів вдалося через зростання обсягів прибутку. При цьому у структурі інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування питома вага власних коштів підприємств порівняно з 2010 роком дещо збільшилася і становила 58,6%.

Тобто в умовах зростання фінансових результатів підприємств відбулося збільшення їх інвестиційних можливостей (інвестиційного потенціалу).

Бюджетні кошти у структурі інвестицій в основний капітал порівняно з відповідним періодом 2010 року збільшилися на 1,3 відсоткового пункту. До 10,5% зросла частка коштів державного та місцевого бюджетів, що в тому числі є наслідком надолуження відставання від графіка з підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, допущеного у попередні періоди.

Стабілізація фінансово-економічної ситуації в країні, збільшення обсягів депозитних вкладів в умовах стабільного курсу гривні та утримання низької динаміки споживчих цін сприяли деякому похваленню ситуації на кредитному ринку. За таких умов відбулося зростання обсягів кредитів на інвестиційні цілі.

Як наслідок, питома вага кредитів банків та інших позик у структурі інвестицій в основний капітал збільшилася до 16,3%.

Стимулюючими факторами, що в цілому сприяли відновленню кредитування економіки, було, з одного боку, зростання довіри населення до банківської системи та національної валюти, а з іншого – покращення фінансового стану підприємств, що сприяло нарощуванню кредитного портфеля банків, зокрема за рахунок кредитування корпоративного сектору.

За підсумками 2011 року питома вага обсягу коштів іноземних інвесторів скоротилася на 0,9 відсоткових пункти порівняно з 2010 роком – до 1,9%.

Не зважаючи на те що, за даними платіжного балансу, чистий приріст прямих іноземних інвестицій в Україну (без урахування курсової різниці) за перше півріччя 2011 року становив \$3005 млн., що становить 141,8% рівня першого півріччя 2010 року, рівень капіталізації прямих іноземних інвестицій зменшився до 5,3% проти 7,9% за перше півріччя 2010 року. Саме це й спричинило зазначені структурні зміни.

За даними Держстату, приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни за перше півріччя 2011 року з урахуванням його переоцінки, утрат, курсової різниці становив \$2452,4 млн. Зокрема, приріст прямих іноземних інвестицій в Україні по будівництву становив \$627,3 млн., по переробній промисловості – \$575,2 млн., по операціях з нерухомим майном, оренді, інжинірингу та наданні послуг підприємцям – \$399,7 млн. та по торгівлі – \$148,1 млн.

Загалом прямі іноземні інвестиції в економіку України характеризуються не лише недостатніми обсягами, а й недосконалою структурою. Так, незважаючи на приріст прямих іноземних інвестицій у будівництві та переробній промисловості, значна частка прямих іноземних інвестицій, як і раніше, концентрувалася у високоприбуткових та швидкокупних сегментах вітчизняної економіки, зокрема в операціях із нерухомим майном, оренді, інжинірингу та наданні послуг підприємцям, у торгівлі.

Однак, незважаючи на негативний внесок операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та наданні послуг підприємцям, такі види економічної діяльності, як сільське господарство, промисловість, будівництво, торгівля, діяльність транспорту та зв'язку, в яких акумульовано три чверті інвестицій, обумовили в цілому позитивну динаміку інвестицій в основний капітал.

У 2011 році структура капітальних інвестицій у матеріальні активи зазнала суттєвих змін, що пов'язано, з одного боку, з настанням активної фази підготовки в Україні фі-

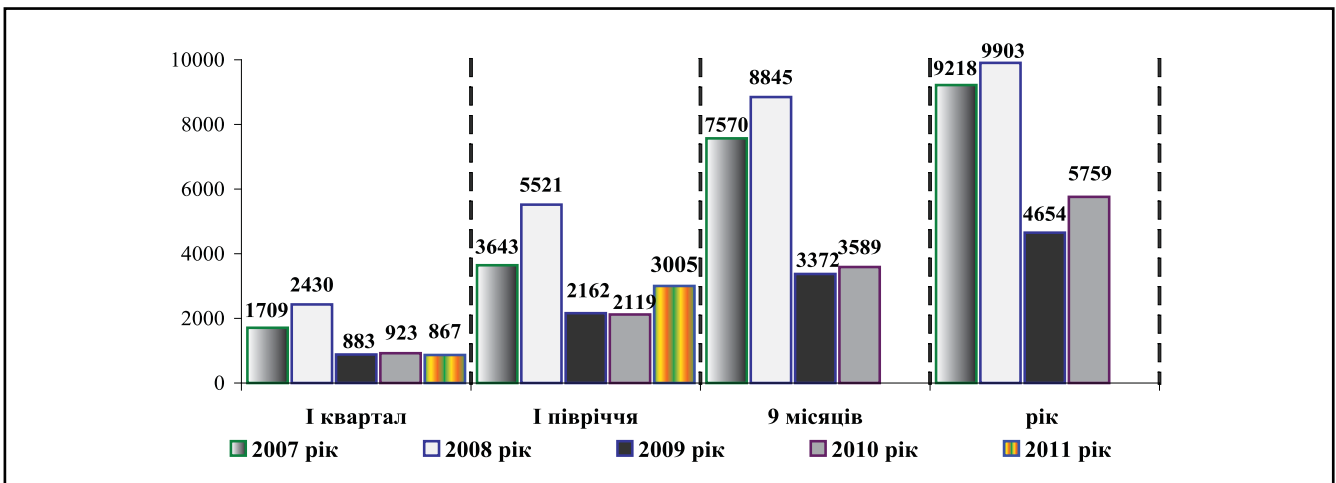

Рисунок 3. Приріст прямих іноземних інвестицій, \$

Джерело: НБУ.

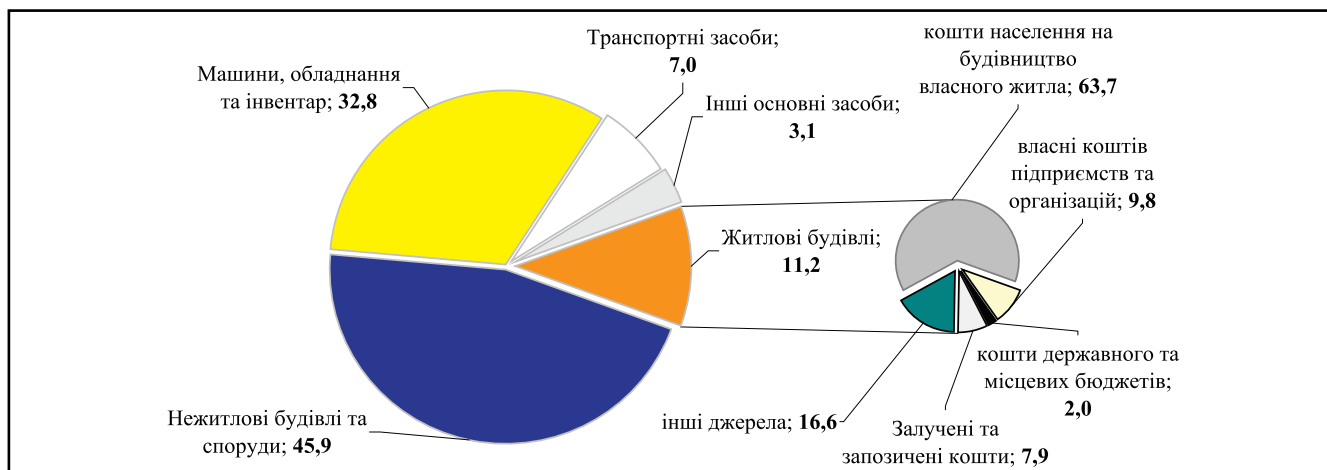

Рисунок 4. Капітальні інвестиції в матеріальні активи, %

Джерело: Держстат України.

Таблиця 4. Ступінь зносу основних засобів за видами економічної діяльності

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Усього	49,0	51,5	52,6	61,2	60,0	74,9
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	52,2	48,2	47,8	45,7	39,6	40,8
Промисловість	57,9	58,6	59,0	58,0	61,8	63,0
добувна	49,6	49,9	49,8	52,9	46,1	47,8
переробна	59,2	60,0	59,7	57,3	64,9	66,8
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	60,6	60,9	62,2	62,0	62,2	60,7
Будівництво	45,1	40,8	39,3	41,0	46,0	50,1
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	31,9	29,8	22,0	26,4	28,7	32,1
Діяльність транспорту та зв'язку	48,5	60,4	66,9	82,4	83,9	94,4
Фінансова діяльність	29,6	26,7	25,0	24,7	26,1	28,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	38,3	40,9	41,2	41,2	42,3	44,2
Державне управління	42,2	40,8	38,6	46,5	46,7	46,6
Освіта	59,7	61,6	57,4	57,8	62,4	62,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	47,4	45,7	44,0	43,3	46,7	50,8
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	46,6	45,8	45,5	44,2		

Джерело: Держстат України.

нальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, а з іншого – зі зменшенням обсягів інвестування в житлові будівлі, зокрема коштів населення на будівництво власного житла. Так, збільшилася питома вага капітальних інвестицій у нежитлові будівлі та споруди, транспортних засобів, тоді як інвестиції в житлові будівлі зменшилися.

Спостерігалася також тенденція покращення ситуації в регіональному розрізі. Позитивні темпи приросту обсягів інвестицій в основний капітал порівняно з відповідним періодом попереднього року спостерігалися в 17 регіонах. Найбільші темпи зростання були в Кіровоградській області, Автономній Республіці Крим, Донецькій та Вінницькій областях.

Однак на цей час зберігаються і певні ризики, основним з яких є подальше погіршення стану основних виробничих фондів (табл. 4), що обумовлено низькими обсягами інвестицій у 2008–2010 роках. Такий стан обмежує рівень конкурентоспроможності вітчизняного виробництва.

Особливо це стосується таких видів економічної діяльності, як діяльність транспорту та зв'язку, де ступінь зносу ос-

новних засобів у 2010 році досягла 94,4%, переробної промисловості – 66,8% тощо.

Звертає на себе увагу стрімка динаміка зростання зносу основних засобів. Так, якщо у 2005 році ступінь зносу основних засобів у цілому по Україні становила 49%, то у 2010 році вона вже зросла до 74,9%, а це вже наявна загроза для безпеки України.

Висновки

Для переходу до сталого економічного розвитку у наступні роки необхідно змінити тенденції, що можливо не лише через докорінну зміну механізмів реформування економіки, а й шляхом задіяння оптимального співвідношення факторів виробництва, що використовуються в економіці. Хоча зараз і стоїть амбітне завдання щодо забезпечення високих темпів зростання, в основу прогнозних розрахунків слід покласти такий варіант розвитку економіки, який відтворював би реалістичний сценарій. Він має передбачати найбільш вірогідну взаємодію зовнішніх та внутрішніх чин-

ників розвитку. Метою такого підходу є забезпечення недопущення штучного завищення макроекономічних показників і завдяки цьому – недопущення виникнення фінансових диспропорцій в економіці. В такому разі буде задіяний механізм зниження ризиків.

Велику увагу необхідно також приділити реалізації проектів середньо- та довгострокового інноваційно-інвестиційного кредитування, насамперед проектів структурної перебудови та модернізації промисловості, розвиток експортного потенціалу вітчизняних підприємств поживить інвестиційні процеси та створить умови для ефективного використання праці і капіталу в економіці.

Список використаних джерел

1. Могілат І.М. Методологічні аспекти щодо розрахунку продуктивності праці на агрегованому та галузевому рівнях / В.Ф. Беседін, Н.І. Горшкова, С.М. Кожемякіна, І.М. Могілат. Економіка України: глобальні виклики і національні перспективи. / Від. ред. В.Ф. Беседін, А.С. Музиченко. – К.: НДЕІ. – 2009. – С. 9–20.
2. Структурна гармонізація економіки як чинник економічного зростання / За ред. д.е. н. І.В. Крючкової. – К.: «Експрес». – 2007.
3. Україна–2015: Національна стратегія розвитку. Економіка. Режим доступу – <http://www.uf.org.ua/news/550/>
4. Музиченко А.С. Державне регулювання інвестиційної діяльності. – К.: Науковий світ, 2001. – 345 с.

О.Д. РОЖКО,
к.е.н., доцент, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
О.О. ГОЛОВЕНЬ,
магістр, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Вплив міжнародної іпотечної кризи на розвиток національних фінансових систем

У статті розглянуто сукупність теоретичних та практичних проблем формування міжнародної іпотечної кризи в умовах посилення глобалізації.

Ключові слова: фінансові кризи, іпотечна криза, фінансові ринки, іпотечне кредитування, іпотечний ринок, фінансові системи.

В статье рассмотрены теоретические и практические проблемы формирования международного ипотечного кризиса в условиях усиления глобализации.

Ключовые слова: финансовые кризисы, ипотечный кризис, финансовые рынки, ипотечное кредитование, ипотечный рынок, финансовые системы.

The article is about the theoretical and practical problems devoted to the international mortgage crisis in the conditions of strengthening of globalization.

Keywords: finance crisis, mortgage crisis, finance markets, mortgage loans, mortgage market, finance systems.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки, розподілу і руху капіталу сучасні фінансові кризи, що спалахують у різних країнах, загрожують не лише економічній системі країни, де була розпочата криза нестабільності економічних систем, мають властивість швидко поширюватися і негативно впливати на економічні системи інших країн світу. Але на відміну від попередніх періодів, коли кризи розповсюджувалися переважно внаслідок торговельних зв'язків між країнами, сьогодні значну роль почали відігравати асоціативний аналіз інвесторів та асиметрія інформації на ринку.

Іпотечна криза, яка вибухнула в липні 2007 року, перетворилася на найбільший фінансовий шок з часів Великої депресії, завдавши великої шкоди ринкам й інститутам, які складають ядро фінансової системи. Потрясіння були з самого початку викликані стрімко наростаючими дефолтами за непершокласними іпотеками на ринку житла в Сполучених Штатах. Однак негативні ефекти швидко поширилися по всій фінансовій системі, яка характеризується надмірно високою часткою позикових коштів, що призвело до скорочення ліквідності на міжбанківському ринку, зменшило власний капітал великих фінансових посередників, глибоко дезорганізувало ринки структурованого кредиту.

Невиділені раніше частини загальної проблеми. Дослідження іпотечної кризи в умовах постійно зростаючого ступеня глобалізації фінансів, великих можливостей фінансових ринків й динаміки капіталу, має виключне значення. Країни функціонують у режимі відкритих економік, отже, іпотечна криза не може мати національних кордонів. На той час майже всі країни світу, в тому числі й Україна, постраждали від негативних наслідків іпотечної кризи. В цьому плані актуальності набуває питання виникнення та поширення міжнародної іпотечної кризи. З'ясування цих питань дозволить розробити ряд заходів задля непоширення впливу нестабільності на економічну систему нашої країни.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню іпотечних криз було присвячено багато робіт вітчизняних і зарубіжних авторів. Серед вітчизняних вчених вагомий внесок у дослідження сутності фінансових криз та напрямів їхнього впливу на розвиток економічних систем внесли В. По-